

ne skarpere i præget end de danske. De bærer alle årstallet 1941, og der er præget 1, 2 og 5 øre i bronze samt 10 og 25 øre i kobbernikkel. Der er også brugt privatmønter af firmaet Petersen i → Fuglefjord og Kjølbro i Klaksvig.

Færøernes Møntsamlerforening
→ Myntsavnarafelag Føroya.

Førmonetære betalingsmidler
→ Primitive betalingsmidler.

Førstepræg. De første mønter, der bliver præget med et hel nyt stempel, har ofte en glans og karakter, der leder tanken hen på en medaljeprægsmønt (proof kvalitet), men efterhånden bevirker snavs, olie etc, at mønterne får det normale ucirkulerede udseende.

G

Gajah → Tindyre mønter

Galster, Georg (1889-1983). Dansk numismatiker og historiker. 1920-1959 overinspektør på Den kgl. Mønt- og Medaljesamling. Blandt møntsamlerne benyttes især to af hans bøger: *Danske og Norske Medaljer 1533-1788* (1936) og *Unions-tidens udmøntninger* (1972). Desuden stod han for katalogerne over Møntsamlingens angelsaksiske mønter: *Sylloge of Coins of the British Isles* bd.4, 7, 13-15 og 18. Hans sidste store værk omhandlede Bornholms

møntfund fra vikingetiden. Derudover har han skrevet et utal af bøger og i hundredevis af artikler om numismatik og beslægtede emner.

Lit: NNUM 1974 s.120-133 og NNUM 1983 s.146-148; MN 1979 s.99; MK 1983 nr.9-10 s.257.

Galvanoplastiske kopier (efter den italienske læge Luigi Galvani, 1737-1798). Til fremstilling af fine møntkopier benyttes den galvanoplastiske metode, som blev opfundet 1836-38. Fremstillingen sker ved elektrolyse i et galvanisk bad, hvor anoden, der for det meste er af kobber, er ophængt. Som katode ophænges den negative form, som udfældningen skal ske i. Ved galvanøer i kobber bruges et surt kobbersulfatholdigt bad. Strømkilden er som regel et batteri eller en jævnspændingsforsyning på 1 1/2 – 2 volt med plus til anoden og minus til katoden. Negativformen kan være fremstillet af gips eller andre formmaterialer og skal smøres med f.eks. grafitpulver for at blive ledende. Når en mønt skal kopieres, fremstilles en kopi af for- og bagside hver for sig, slibes plane på bagsiden og loddes sammen. Galvanokopier fremstillet på denne måde har på grund af lodningen ofte en hul klang i modsætning til den originale mønt.

Gambar → Tindyre mønter.

Gamby, Erik (Person) (1908-). Svensk numismatiker, der som 17 årig begyndte at samle mønter og interessere sig dybere for numismatiske studier. Var 1929 med til at danne Numismatisk Forening i Malmø – en slags forløber for → Skånes Num. Forening, som Gamby også var en af initiativtagerne til 1931. 1932-1935 redigerede han bladet → *Moneta*, og efter påbegyndelsen af sine akademiske studier var han en kort tid praktikant på Kungl. Myntkabinetet. 1935-1936 ansat ved Kulturhistoriska Museet i Lund, hvorefter han rejste til Gøte-

borg for at arbejde på Gøteborgs Museums Myntkabinet. 1937 tog han til Stockholm, hvor hans arbejde på Kungl. Myntkabinetet for det meste bestod i at katalogisere nyhvervelser. Gambys største numismatiske forfatterskab falder i perioden 1929-1940. Efter den tid levede han som freelance journalist og blev i 1952 litteraturkritiker for *Uppsala Nya Tidning*. 1955-1970 var han chef for *Bokgillet*, og i tiden 1967-1979 var han tillige engageret i kommunalpolitisk arbejde. 1981 udnævntes han til filosofie hedersdoktor ved Uppsala Universitet.

Lit: MK 1983 s.135-136; NNUM 1983 s.118; Erik Gamby: *Blandt Numismatikere – Minnen från 1920-, 1930-och 1940-tallen*. (Svenska Numismatiska Föreningens Smärre skrifter nr.3, Stockh.1984).

Gandarvefyndet. Svensk møntfund fra Alva på Gotland, hvor man 1952 fandt 693 mønter – bl.a 431 tyske og 212 engelske. Desuden en del brudsølv. Fundet er antagelig nedlagt kort tid efter 1047.

Lit: CNS 1.1 s.66-88.

Gani. Indisk kobbermøntenhed af meget varierende vægt brugt forskellige steder fra 1300 til 1500-tallet. Delhi Sultanatet: 3,3 – 3,6 g, Gulbar-

*Luxemburg, Wenzel II (1383-1388):
Gans (2 blan-gros).*

Gans

ga Sultanatet: 10,7 – 11 g og Bidar Sultanatet i Midtindien: 15-17 g.

Gans. Folkeligt navn for en adler-groschen (2 blan-gros) udmøntet i Luxemburg under Wenzel II (1383-1388). Mønten har på den ene side en afbildning af en ørn, som man kaldte gans (da.: gås). Navnet gik senere over på andre mønter af sam-

Luxemburg, Jobst von Mähren (1388-1402): Gans (2 blan-gros).

me nominal, selv om disse ikke havde en fugl som motiv.

Garpenberg. Svensk kobberværk i Dalarna. I perioderne 1673-74 og 1710-1714 er kobberet herfra blevet udmøntet som → plåtmynter i → Avesta og mærket med en stjerne i værdistempet i stedet for → dalpilene for at skille dem fra Avestas egne kobberplåter.

Lit: SNT 1994 Nr.1 s.4.

Gasmønter er poletter, som kunne købes på forhånd og bruges i små automater tilsluttet gasmåleren og derved tillod brug af et vist antal kubikmeter gas. Gasmønter kendes fra mange danske byer f.eks, Allinge, Assens, Esbjerg, Frederikshavn, Korsør, Hillerød, Kalundborg, Køge, Slagelse osv. men var også meget udbredt i København, hvor mange ejendomsselskaber brugte en 23 mm

standard messing- eller zinkmønt med indslået nummer eller bogstav forkortelse. Andre, som Københavns Kommunes Boligselskab, satte tre tårne på forsiden, og Pensionforsikringsanstalten forsynede sine med et flot logo.

Lit: Møntsamlere 1989 nr.1 s.39-41.

Gaumünzen → Nomenmønter.

Gazzetta (Gazetta). Folkeligt navn for en venetiansk billonmønt til 2 sol-dis værdi. Der er også præget multipla i form af 2, 3 og 4 G. stykker. Den blev slået til midten af 1600-tallet og stærkt efterpræget i Norditalien. Mønten er også præget for mange af Venedigs besiddelser i Itali-

Republikken Venedig. Kobber-gazetta (2 soldi) 1684-1797 for områderne Dalmatien og Albanien.

en og Levanten. 10 gazette stykket kaldes også lironen, og senere stykker fra 1700-tallet kaldes lirazza. Værdien var dog ikke altid 10 G., men den aktuelle værdi i G. stod i romer-

tal på mønten. De første typer viser den hellige Markus og den knælende doge, men senere ændredes typen til den venetianske løve og knælende doge. Den første venetianske avis i 1600-tallet kostede 1 gazetta og fik som følge heraf navnet på mønten. 1801 er der for de 7 Ioniske Øer under russisk styre udgivet kobber 1, 5 og 10 G. mønter.

GB → AE 1

Gehelme Rijksdaalder. I 1583 blev provinserne Holland, Zeeland og Friesland enige om at gøre Vilhelm af Oranien til greve af Holland og Zeeland, og i Dordrecht blev præget en daler med hans brystbillede, kaldt prinzendaalder. 1583-1603 prægede de andre provinser undtagen Groningen en mønt under navnet gehelme rijksdaalder på grund af det ofte harniskklædte hoftebillede med sværd på forsiden, mens bagsiden havde et behjælmet provinsskjold. Vægten var ca. 29 g med et fetsølvindhold på ca. 25,8 g.

Generalsamler. Betegnelse for en samler, der samler alt, dvs. forsøger at dække alle områder, lande og tidsperioder og ikke bare mønter, men også relaterede ting som medaljer, tegn, sedler etc. i modsætning til specialsamleren, der koncentrerer sig om et enkelt område.

Genevoise. Sølv mønt i dalerstørrelse lig 10 decimes udmøntet i Republikken Geneve kortvarigt 1794-1795. Forbilledet var de franske decimalmønter.

Genovino. Italiensk standard guld mønt fra Genova. Mønten blev autoriseret ved dekret i 1149 men blev ikke udpræget for 1252, hvilket er samtidig med → florinen. Mønttypen var uforandret i mange hundrede år. Forsiden afbildede en borg og bagsiden et kors.

Lit: Peter Spufford (1988) s.176.

Georgsdaler er navnet på de daler-mønter, der afbilder Skt. Georg i kamp med en drage. De er bl.a. udgivet i Mansfeld, Burg Friedberg, Fugger, Vatikanet, Mantua og Sverige. Skt. Georg blev anset for at kunne hjælpe i nøden, og derfor blev disse

Kremnitz: Georgstaler u.år (ca. 1700).

mønter populære hos soldaterne. Mansfelder-dalerne 1521-23 havde indskriften: ORA PRO (nobis)(Bed for os), og på et par senere fra 1606-15 står: BEI GOT IST RATH UND TAHT. I Kremnitz slog man en type i dalerstørrelse, som i virkeligheden var en medalje med Skt. Georg på den ene side og Kristus i en båd på det oprørte hav på den anden side samt indskriften: IN TEMPESTATE SECVRITAS (sikkerhed i stormen). Den blev særlig populær blandt søfolk, og typen er siden og helt op i 1900-tallet præget i et utal af udgaver, størrelser og metaller.

Lit: SNT 1993 s.176-184 (med yderligere referencer)

German silver → Nysølv.

Gersh. Møntenhed i Etiopien (Abessinien) indført af kejser Menelik II (1889-1913). Indtil omkring 1903 var 20 gersh=1 birr (ber) eller talari, hvorefter 16 gersh=1 birr. De eneste mønter, hvoraf møntnavnet fremgår, er 1/4, 1/2 og 1 gersh mønterne, der er af kobber.

Gettomønter → Koncentrationslejr-mønter.

Geværtokrone. Norsk mindemønt fra 1907, også kendt som grænsevagt-tokrone. I anledning af Norges uafhængighed 1905 sloges 1906 en mindetokrone i 100.000 eksemplarer. Da dette ikke slog til, prægedes et nyt oplag (54.653 stk.) 1907 med et mindre skjold. En variant af 1907 udgaven fik to korslagte geværer og en kavalerisabel på reversen. Den blev præget i 27.500 eksemplarer og uddeltes til det militære mandskab, som havde været med i mobiliseringen 1905.

Ghirsh (Guersh). Møntenhed fra det saudiarabiske område, også kendt som piaster. Ghirsh er beslægtet med → ghurush. I Hejaz og Nejd var 1 ghirsh (piaster)=40 para. I Saudiarabien var 1 ghirsh=1/20 riyal indtil 1960, og derefter 1 riyal=20 ghirsh (qursh)=100 halala. I Sudan er møntsystemet siden 1956, at et sudanesiske pund=100 piastre (ghirsh)=1000 millim (milliemes).

Ghost-face money → Dødningehovedmønter.

Ghurush (Kurush). Stor sølv mønt indført i de ottomanske lande (Tyrkiet og lande under tyrkisk indflydelse) 1687 under Suleimann II. Navnet kommer fra det europæiske gro-schen. Ghurush var en mønt af næsten dalerstørrelse og kaldtes af europæerne ofte for piaster. I Tyrkiet var 1 piaster (ghurush)=40 para. Ved de-

cimalsystemets indførelse efter 1929 skiftede mønten navn til → kurus, men var stadig lig 40 para.

Gianelli, Peter Leonhard (1767-1807). Dansk billedhugger og medaljør, der på Akademiet havde Nicolai Abildgaard som vejleder. Gianelli vandt den lille guldmedalje, studerede 6 år i udlandet og forsøgte at leve af at være billedhugger, hvilket ikke var let. Under medaljør Bauertss sygdom fik han i slutningen af 1790'erne overdraget at skære en hel del stempler til mønter og medaljer. Han blev fastansat på Mønten i København i juni 1800, men var så uheldig at blive udsat for et alvorligt fald 1 1/2 år efter sin ansættelse. Da han i 1807 i november og december havde arbejdet dag og nat i 7 uger for at få færdigskåret pengeseddel → tørstempler, fik han et apoplektisk tilfælde og døde den 23/12-1807. Mest kendt er hans speciedaler fra 1799 samt en række medaljer som: Neger-slaveriets ophævelse, Kunstakademiets store sølvmedalje og Slaget på Rheden. Mange af Gianellis medaljer er skåret efter udkast af Abildgaard.

Lit: NR 1986 s.100-101; DBL bd.5 (1980) s.178.

Gibbs & Sons. Et engelsk firma A. Gibbs & Sons planlagde i 1863 at udnytte en koncession, man havde fået dette år, til at drive fiskeri, pelsdyrjagt, minedrift etc. på hele Østgrønlands kyst. Der blev fremstillet mønttegn i messing bestående af værdierne 1, 6 og 24 skilling samt 1 daler. På forsiden står: ØST GRØN-LAND og værdiangivelsen nederunder, medens bagsiden har navnet A. GIBBS & SONS samt årstallet 1863. Klimaet og besejlingsforholdene overraskede imidlertid det engelske firma i så høj grad, at man opgav ethvert videre forsøg.

Lit: Grønland (Det grønlandske Selskab) nr.9-10 Dec.1991 s.305-308.

Gigl

Gigliato. Neapolitansk sølv mønt indført 1302 eller 1304 af Karl II af Anjou. Forsiden viser en tronende regent – bagsiden liljer i korsvinkler-

Johanitterordenen på Rhodos, Robert de Juilly (1374-1376): Gigliato.

ne. Mønten blev præget i stor mængde af Karl II's efterfølgere. Den blev meget udbredt i det østlige Middelhavsområde og i Provence og imiteret bl.a. af paverne i Avignon, korsridderne på Rhodos og kongerne på Cypern. Den var en af de hyppigste cirkulationsmønter i senmiddelalderen og er fremkommet i fund et godt stykke ind i Lilleasien. Dens navn kommer af bagsidens liljer (liljatus), og dens værdi var som en → grosso.

Gigot → Negenmanneke.

Gillbergfyndet. Svensk møntfund fra Vallentuna sogn i Uppland. Indeholdt ca. 500 svenske mønter fra 1200-tallet fordelt på ca. 425 stk. brakteater prægede i Uppsala og 75 mindre mønter fra Gotland. Fundet anses for vigtigt, da man ikke har fundet særlig store mængder af tilsvarende mønter.

Lit: NNÅ 1975-76 s.257; MK 1975 Nr.9 s.30.

Gillet för Medaljkunst i Finland. Finsk medaljeforening stiftet i 1965. Foreningen arrangerer udstillinger i ind- og udland, udgiver tidsskriftet → Mitali-Medaljen, medaljebøger samt giver økonomisk støtte til medaljekunst i Finland. Desuden har foreningen arrangeret → FIDEM kongresserne i Helsingfors i 1973 og 1990.

Lit: Samlarforum 1975 nr.2 s.8

Gimsøy klosteret ved Skien var et tidligere norsk nonnekloster, der i årene 1543-1546 dannede rammen om udmøntningerne af mark, 8 skilling og skilling. Sølv et hertil kom fra Gullnesgruben ved Seljord. Da klosteret nedbrændte i 1546, har man ment, at den store daler mønt med dette årstal, der er Norges første sølvgylden eller joachimsdaler, antagelig blev præget i København. Chefen for Universitetets Myntkabinnet i Oslo, Kolbjørn Skaaare, mener dog, at den er slået på Gimsøy med stempler sendt om fra København. Menerne er dog stadig delte i dette spørgsmål.

Lit: Oslo Num.Forening 1979 nr.63 s.63, nr.64 s.75, nr.66 s.95, 1980 nr.68 s.221; MK 1979 nr.6 s.116.

Gin betyder sølv på japansk. Ordet indgår i navnene på en række japanske sølv mønter, således: Cho gin (bil-lon sølv), nissu gin (2 shu sølv), ichibu gin (1 bu sølv), kiri gin (brud sølv), mameita gin (bønneblok sølv → bønne mønt) og go-momme gin (5 momme sølv).

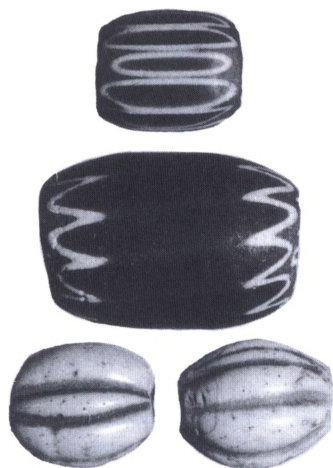
Gipsaftryk af mønter bruges i mange sammenhænge. De fleste møntkabinetter verden over udveksler gipsaftryk af sjældne stykker i forskningsøjemed, idet der kan ses meget mere på et sådant aftryk end på et foto. I ældre tid tog man gipsaftryk af de mønter, der skulle afbildes i møntbøger, hvorefter man foto-graferede aftrykkene, der var fri for genskin og generende patina. Dette

var bl.a. tilfældet i H.H.Schous værk om danske mønter, der udkom 1926. De flotteste aftryk fås ved at trykke en ganske let indfedtet mønt ned i smeltet segglak. Aftrykket fyldes ud med alabastergips, som er rørt meget tyndt op, så man undgår bobledannelse. Stiller man ikke så store krav, kan man presse et stykke staniolpapir ned over mønten. For at få alle detaljer til at stå klart banker man på stanolet med en blød tæt børste. Derefter trykker man en lille plade formet af modellervoks eller plastelin mod stanolet, så dette ikke bukker, når det tages af mønten, og formen fyldes herefter med en tynd gipsvælling.

Giulio. En stor sølv grosso præget under pave Julius II (1503-1513), fra hvem den har sit navn. Navnet overgik senere til en række andre pavelige og italienske groschenmønter, af hvilke der gik 10 på en dukat. 1 giulio=10 baiocchi blev også benævnt leone, → paolo eller decimo.

Gjutning → Møntforfalskning; Slyngestøbning; Cire perdu; Støbte mønter og medaljer.

Glashandelsperler brugtes som et førmonetært betalingsmiddel blandt folkeslag, som havde tilbyttet sig dem, men som ikke selv kunne fremstille dem. De tidlige ægyptere og fönikiere benyttede perler af forskelligt-farvet glas som bytteobjekter ved handel med Afrikas forskellige folkeslag. Da romerne nåede til England, medbragte de slaver med blå glasperler, som man mente kunne være af fönikisk oprindelse. De blev dog hurtigt sjældne og erstattet af importerede. I nyere tid har geologer i Ghana fundet ud af, at de gamle blå glasperler var et biprodukt ved tidligere uds melting af jern fra laterit, hvorved der dannedes glas i slagge-resten. Da europæerne begyndte at indføre jern i Afrika, holdt den lokale jernudvinding op, og de blå glas-

Øverst chevronperler. Nederst »melonperler«
fra Vest Ny Guinea og antagelig af kinesisk oprindelse og i brug ca. 1650-1840.

perler forsvandt. De største centre for perlefremstilling i Europa lå i Murano/Venedig, Amsterdam samt i Bøhmen & Mæhren, hvor der i århundreder fremstilledes farvede glasperler af forskellige typer til indkøb af råvarer. Til bytte for guld brugtes bestemte typer, medens andre brugtes til at handle elfenben for, og andre igen blev brugt til køb af palmolie og slaver. De mest kendte er nok → aggriperlerne, mens en anden populær perletype er → chevronperler (Bakim Mutum). Den var oprindelig de afrikanske høvdinges favorit og blev båret sammen med løvetænder og andre amuletter for at demonstrere kraft og virilitet. Chevronperlerne er fremstillet i Murano ved Venedig fra ca. 1490 og frem til vor tid. Amsterdam havde også en produktion af disse perletyper fra ca. 1600-1750, og en del heraf eksporteredes bl.a. til de nordamerikanske indianere.
→ Handelsperler.

Glasmønter. I ældre numismatisk litteratur kan man støde på denne betegnelse. I virkeligheden er der tale om vægtlodder fra Mellemøsten, hovedsagelig under fatamiderne.

Der findes også glasvægtlodder i det byzantinske rige. I Thailand har man derimod brugt spillemønter af glas i 1800-tallet. Disse blev til tider også brugt som lokale mønter.

Glukstad, Chr.Fr. (1803-1838). Norsk ekspeditionssekretær og møntsamler, hvis samling blev bortauktioneret maj 1839 i Christiania. De 1600 numre solgtes til bl.a. Universitetets Myntkabinett, Bergens Museum, Videnskabselskapet i Trondheim, Kungliga Myntkabinettet i Stockholm og Sveriges Riksbank. Desuden købte privatsamlere flittigt ind, eksempelvis J.F.Biermann, A.C.-Mohr, C.I.Schive og C.N.Schwach. Samlingen indbragte omkring 300 speciedalere.

Lit: MIN s.141.

Glückstadt. Et dansk møntværksted blev oprettet i denne by under Chr.4. 1619 af Albert Dionis. Med større eller mindre pauser var værkstedet i gang, indtil det under Fr.4. blev nedlagt efter 1716. Særlig under kongerne Chr.4., Fr.3. og Chr.5. har der været en stor og betydende produktion.

Glückstadt, Emil (1875-1923). Dansk møntsamler, etatsråd og direktør for Landmandsbanken. Arvede en stor møntsamling fra sin far geheimeetatsråd Isak Glückstadt (1839-1910). Emil Glückstadt førte samlingen videre og forøgede især medaljesamlingen. Efter Landmandsbankens sammenbrud i 1922 blev Glückstadt tiltalt for bedrageri, men døde i fængslet inden sagens afslutning. Landmandsbanken overtog møntsamlingen og lod J.P. Fischer og J. Wilcke udarbejde et auktionskatalog over 7301 numre, som solgtes 15. og 17. november 1924. Fischers og Wilckes arbejde med dette katalog blev stærkt kritiseret af Georg Galster, hvilket medførte en retssag.

Lit: NFM VII s. 200-205, 209-212, 254.

Glødehage (ty.: Zainhake). Jernstang med en modhage i den ene ende. Dette værktøj brugtes på et møntværksted, når man skulle flytte glødende → tene til eller fra arbejdsstedet, hvor de enten blev bearbejdet med hammer eller kørt gennem valser. Dette vigtige møntredskab blev tidligt et symbol for mange møntmestre og ses derfor på mange mønter – også danske.

Gnadenpenning → Kontrafejer.

Golde. Guldmøntenhed indført i Sierra Leone 1966 i forbindelse med

Sierra Leone: 1/2 Golde 1966.

den store guldudmøntning som følge af 5-årsdagen for uafhængigheden.

Goldener Reiter (Gouden Rijder, Gylden ridder). Betegnelse for flere guldmønter i Holland. Fra begyndelsen af 1300-tallet var det betegnelsen for den franske → franc a cheval, der var en yndet handelsmønt. Dernæst var det navnet på en guldmønt til en værdi af 24 styver, der var i omløb i de Burgundiske Nederlande 1434-40, og hvis vægt var 3,63 g med en finhed på 0,992, dvs. næsten rent guld. Guldmønter præget 1581-1599 til en værdi af 6 gyl-

Gold

Holland: Gouden rjder (14 gulden)
1751.

den i Gelderland, Overijssel og Friesland bærer ogsa dette navn, og i Republikken var det sluttelig en 10 g tung guldmont med finhed 0.920. Kursen var i 1606 10 gylden og 2 styver, men en ny type 1749 fastsatte i praget vardien til 14 gylden. Denne er praget indtil 1763.

Goldgulden → Guldgulden.

Goldmark. 1: Montenhed indfort i Tyskland 1873, udmontet i 5, 10 og 20 mark-stykker. I dette system svarede 1 mark til 0,398248 g finguld.

2: Regningsstorreelse brugt i slutningen af 1923 i Tyskland som folge af den stigende inflation. Det var en vardibestandig seddel med gulddekning sat i fast forhold til den amerikanske dollar. 1 \$=4,2 goldmark (420 goldpfennige) og 1 goldmark=1/2790 kg finguld (0,358 g). Reichsbank har udsendt skatkammerbeviser i goldmark, men kun de lavere vardier op til 21 goldmark var tilladelige omsetningsmidler. En rekke byer, banker etc. har ligeledes udsendt vardibestandige nodsedler i goldmark og goldpfennige.

Gori. Dansk montsted kendt fra to skanske montter praget under Hardeknud (1035-1042) Hbg.29 og Magnus

d. Gode (1042-1047) Hbg.19. Montterne er praget med samme reversstempe og med aversstempler, som ogsa er brugt til montter fra Lund. Det er derfor sandsynligt, at der er tale om et opdigtet navn, og at montterne er praget i Lund i perioden 1042-1044.

Lit: C.J.Becker: The Coinages of Harthecon and Magnus the Good at Lund c.1040-1046. Det kongelige Danske Videnskabernes Selskab Historisk-filosofiske Skrifter 9:4, Kbh.1981 s.146-147.

Gote. Gotlandsk mont praget fra omkring 1330'erne til en vardi af 6 eller 4 pennige. Vægten af de første varierer fra 1,15 til 1,30 g med en finhed pa 0.500-0.600. I 1361 overtog Valdemar Atterdag byen Visby pa Gotland. Til 1450 blev en gote regnet som en ortug. Denne darlige mont oversvommede i ovrigt i første halvdel af 1400-tallet Ostra Gotaland. Efter 1450 blev den regnet som en dansk hvid (4 penninge). De darligste goter, hvis vægt ligger pa 0,80-0,60 g, er nok fra Erik af Pommerns tid. Disse blev en overgang, som folge af Dronning Filippas overenskomst 1424 med de nordtyske steder, regnet til kun 3 hule penninge (af typen med kronc pa). De sidste danske hvide pa Gotland er praget under Chr.3. (1534-59).

Lit: KL 5 sp.370; Brita Malmer: Hur gammal ar goten? NNUM 1980 s.153-154; Hikuin 11 1985 s.271-272; NNUM 1988 s.31, 1992 s.22-25.

Gothic Crown. Betegnelse for den engelske crowntype praget under Dronning Victoria 1847 og 1853 i nygotisk stil med gotisk skrift, som dog ikke var serlig popular.

Gotland. Svensk , som i lengere perioder var i dansk besiddelse. Gotland indtager montmessigt en serstilling, idet utrolig mange fund af → dirhemer (kufiske montter) vidner om skandinaviske vikingers handel med araberne. Den foregik ad den Volga-bulgarske rute til Det Kaspiske

Hav. Fortegnelse over de pa Gotland fundne vikingetidsmontter findes i → Corpus Nummorum Saeculorum IX-XI Bind 1, hvoraf indtil 1994 er udkommet 4 numre. Grundet den rige forekomst af fundmontter blev oen det første sted i Sverige, hvor der blev udstedt forbud mod privates brug af metaldetektorer. Montter udgivne pa Gotland falder i tre perioder. Den første fra ca.1140-1270, med sma tynde to- eller eensidige montter. Perioden ca.1270/80-1450 er kendetegnet af de sakaldte W-brakteater (Wisby) samt af den gotlandske ortug eller → gote. I perioden efter 1450 indfordtes dansk montregning, idet goten bliver til en hvid. Under → Soren Norby er i 1520'erne praget skilling (12 penning) og hvid (4 penning); i 1535-37 skilling, og 1554 skilling, 1/2 skilling og hvid, praget i Kobenhavn til brug pa Gotland. Sidste mont er den i Kobenhavn pragede og uhyre sjeldne solvmont (H:35) fra 1565 med lensmand Jens Billes vaben. Sverige anerkendte i 1570 Danmarks

England, Victoria (1837-1901):
Gothic Crown 1847.

besiddelse af Gotland, men øen afstodes 1645 til Sverige.

Lit: N.L.Rasmusson & E.Nathorst Bøös: Pengar på Gotland, 1968; L.O.Largerqvist: Svenska Mynt under Vikingatid och Medeltid samt Gotländska mynt, Stockh.1970.

Gottorp. Tidligere dansk møntsted indrettet 1522 i en bastion nordøst for Gottorp slot, beliggende lidt uden for Slesvig. Møntstedet afløste → Husum, der havde fungeret indtil 1522. Under Fr.1. blev der her præget rhinsk gylden, dobbeltskilling, søsling, blaffert lybsk og hulpenning. Fra 1533-34 slog Reynold Junge møn-

Dobbeltskilling 1526, Frederik 1. (1523-1533), Gottorp (G.124B).

ter her for Chr.3. Ifølge regnskaberne er der udmøntet klippinge med årstallet 1534, men sådanne kendes ikke i dag. Et par mønter (rhinsk gylden 1536 G.131 og dobbeltskilling 1536-37 G.132), der udgiver sig for at være slået i Slesvig, har vist sig at være præget i Roskilde og København.

Gouden Lam → Mouton d'or; Agnel.

Gourde. Det franske navn for peso, når denne anvendtes som betalings-

middel i franske kolonier i Vestindien sidst i 1700-tallet og først i 1800-tallet. Navnet siges at komme fra det spanske »gordo« der betyder »fed«, »tyk«, »stor« etc. Anvendes på Haiti som hovedmøntenhed og deles i 100 centimes. En anden forklaring på Haitis hovedmøntenhed gourde går på, at de er opkaldt efter de lagre af flaskegræskaar, på fransk »gourde«, som man efter oprøret mod franskmændene i 1804 konfiskerede. Gourdin var oprindelig navnet på 30 sol mønten (2 escalins) og er senere navnet på 25 centimes mønten.

Graffiter er indridsninger gjort med nål, kniv eller andet på træ eller metal. Graffiter findes på græske og romerske mønter fra antikken og på orientalske og vesterlandske mønter fra vikingetiden. I vikingetiden var det særlig udbredt at riste graffiter på mønter, hovedsagelig kufiske, enten i form af tegninger eller symboler som skibe, thorshammer, kors, svastika eller slet og ret runer. → Probermærker.

Lit: KL 5 sp.407-10. Num. Rap. 1985 nr.2 s.96-101.

Grain. Engelsk vægtenhed lig 1/5760 → troy pound eller 0,0647989 g, hvilket er omtrent 1/3 romersk karat.

Gramo. Betegnelse på et par private guldmønter fra Tierra del Fuego (Det argentinske Ildland), der 1889 blev præget af Julius Popper, opdagelsesrejsende og eventyrer. Betegnelsen 1 gramo og 5 gramos dækker blot over guldmønternes aktuelle vægt. Betegnelsen findes endvidere på spanske mønter fra 1870 i værdierne 1, 2, 5 og 10 centimos, der på bagsiden havde betegnelsen: 1, 2, 5 og 10 gramos, idet de havde denne vægt og i øvrigt kunne bruges som vægtlodder.

Grams. En række afghanske guldmønter 1934-1939 og 1961 har værdiangivelser på henholdsvis 4, 6 eller 8 grams, idet de netop vejer 4, 6 eller 8 g med finheden 0.900. 6 grams mønten svarede til 20 afghani eller amani, der ligeledes vejede 6 g med finheden 0.900.

Granailleprøve → Probering.

Grandel, Lars (1750-1836). Svensk medaljør og stempelskærer som havde været i lære hos Gustaf Ljungberg. Senere var han to år i Paris og fjorten år i Rom. Hans medaljeproduktion var ikke særlig omfattende, men af stor interesse, og stilen rent klassisk omend præget af den gustavianske kunstopfattelse. Som gravør var han virksom ved Myntverket 1799-1830.

Lit: NNUM 1948 s-160-161.

Grano. Oprindelig en syditaliensk vægt, der 1222 blev sat til 1/600 unze. Som møntenhed er den første gang udmøntet på Sicilien og i Neapel fra slutningen af 1300-tallet indtil 1400-tallets slut. Spanierne fortsatte udmøntningen af denne billonmønt i de spansk-kontrollerede områder op til midten af 1700-tallet. Ofte fandtes der andre navne for

Neapel, Filippo V (1700-1707): Grano 1701.

Grav

G.; således patard eller sesino, og den blev regnet til 3 picolos eller 6 dineros. Under Carlos II (1665-1700) var der multipla af G.: 10 granos (2 torneses), 12 granos (carolia), 20 granos (tari) etc.

På Malta er G. præget i kobber fra 1500-tallets midte, men den var mindre værd end den sicilianske type. Indtil 1825 var 6 piccioli=1 grano, og 20 grano=1 tari, men 1827 indførte englænderne deres egne mønter. 1 penny=12 grani, dvs. 1/3 farthing=1 grano.

Grave. Portugisisk billonmønt præget under Ferdinand I (1367-1383). Dens vægt var 1,89 g med finheden ca. 0,250. Forsiden viser et kronet skjold hvori et »F«, medens bagsiden afbilder det portugisiske våben omgivet af fire borge.

Gravør → Stempelskærer; Isersnider.

Greek Imperial Coins er i dag den almindeligst benyttede betegnelse for romerske provinsudmøntninger, der for det meste har græsk indskrift. I de vestlige provinser udmøntede man efter romersk standard med latinsk indskrift, men de fleste af disse møntsteder stoppede tidligt, hvorefter de centralromerske møntsteder dækkede behovet for mønter i vesten. I den østlige del af riget er præget en vis mængde sølv og billonmønter, der anvendtes til udenbys handel; men ellers er bronzemønterne dominerende. Udmøntningerne af disse i Lilleasien indebar i romertiden så mange vanskeligheder, at det for det meste ikke er muligt at afgøre, hvilket møntsystem der er anvendt. Dette er årsagen til at et moderne katalogreferencen værk som D.R.Sear: *Greek Imperial Coins and their values – The local Coinages of the Roman Empire*, stort set nøjes med at angive metal (Æ, AR eller AV) efterfulgt af diameter i mm, i stedet for at gisne om en eventuel nominal.

Grenaille kobber betyder »kornet kobber«. En norsk udmøntning 1677 af 2 og 4 skillinge, der nok skal ses på baggrund af krigen mod Sverige (1675-79), er foretaget i grenaille kobber. Eftersom det kobber, der skulle bruges, havde været anvendt til udfældning af sølvet fra malmene i Kongsberg, var der så meget sølv i det, at mønterne kunne → hvidkoges, så de kom til at ligne sølv-mønter.

Lit: NNUM 1948 s.125-27.

Grenåfundet. Den 8. juli 1910 fandtes ved gravearbejde i Aagade i Grenå en sort lerkrukke, som senere skulle vise sig at indeholde 12.007 mønter. I første omgang troede finderne ikke, at indholdet var noget særligt og kastede det op i fyldet ved siden af udgravningen – men rygtet om gamle mønter nåede hurtigt ud, og mange kom til og forsynede sig. De fleste blev dog afleveret til politiet. Mange år senere kom det frem, at to større privatsamlere: L.Chr.Petersen og L.E.Bruun havde fået tiltsket sig ca. 1000 stykker. De fik dog lov til at beholde et udvalg af de almindeligste mønttyper mod at afgive resten og i øvrigt skænke Møntsamlingsen et passende antal særdeles sjældne mønter som vederlag. Mønterne er fra Valdemarernes tid, og skatten må være nedlagt omkring 1230. Sammenlagt var der 37 typer i fundet, hvoraf 27 var helt nye og ukendte.

Lit: G.Galster: Møntfundet fra Grenaa. Kbh.1933.

Greschl → Gröschel.

Greshams lov. Den engelske finansmand Sir Thomas Gresham (1519-1579) tilskrives normalt den almindelige regel, »at slette mønter fortrænger de gode«. I daglig handel betyder det, at den, der kan skelne mindreværdige fra gode, selvfølgelig vil forsøge at komme af med de slette og beholde de gode, enten til ind-

smeltning eller til salg efter metalværdi. Måske var det allerede Kopernicus, som 1517-28 beskæftigede sig med pengeteoretiske ider, der var den egentlige fader til denne regel.

Greslifundet (Græslidfundet). Større norsk møntfund fra 1878 omfattende 2253 penninge samt nogle sølvstykker. Gården Gresli i Tydal er fundstedet, og her blev skatten begravet kort efter 1080. 98% af mønterne er norske.

Lit: L.B. Sterersen: Myntfundet i Græslid i Thydalen, Christiania 1881.

Grimsgaard, Jens Peter Børhildus (1827-1882). Norsk overretssagfører fra Sarpsborg og ivrig samler af bl.a. mønter og medaljer. Hans betydelige samling, der indeholdt en del ualmindelige og kuriøse stykker, blev bortauktioneret i København fra den 5. dec. 1889. Kataloget på 40 sider beskriver 1684 lots, og var forfattet af P.C.Hauberg på grundlag af Grimsgaards håndskrevne fortegnelse. Kataloget blev 1974 genoptrykt af Tore og Terje Sørensen, Oslo.

Lit: M.E.Mortensen: Køberne på auktionen over J.P.B.Grimsgaards Samling af norske Mynter og Medallier, Hadsund 1979.

Gripenhielmsdukat. Svensk dukat (SM 51) præget 1695 af guld fra Østra Silberg i Dalarna. Her havde landshövdingen Nils Gripenhielm opdaget guldblandt sølv. Af det udvundne guld prægedes omkring 100 dukater, der på forsiden havde Karl XI's portræt og på bagsiden teksten: EX AURO SVEC. REPERTO IN DALIA & O: SILV. BERGH. Ao. 1695 (Af guld fundet i Dalarna og Østra Silberg år 1695). Nederst landshövdingens navn N. Gripenhielm.

Grivenka. Russisk vægtenhed benyttet for ædelmetaller og værdifulde varer, nøjagtig som → mark i Vesteuropa. Grivenka afløste grivna i

1300-tallet og var i brug til 1700-tallet. Man skelner mellem den store grivenka på 409,52 g og den lille grivenka = 1/2 grivna = 204 g.

Grivennik er navnet på et russisk 10 kopek sølvstykke præget første gang 1701 under Peter den Store med en vægt på 2,84 g og finhed 0.729. Møntens navn er afledt af den gamle russiske barre- og regne-

Rusland, Peter d.Store (1682-1725):
Grivennik (10 kopek) 1701.

enhed → grivna. Den var en vigtig omløbsmønt i 1700-tallet. Efter 1867 blev dens sølvindhold dramatisk nedsat til 0,500 og med en vægt på kun 1,7996 g. Sidst udmøntet 1931, hvorefter den blev præget i kobbernikkel.

Grivna. Gammel russisk mønt og værdibegreb, der allerede fra 1200-tallet også var en vægt og regneenhed. Navnet kommer fra det metalhalsmykke (grivna), som russiske kvinder bar i middelalderen. Der er forskellige arter og værdier af grivna, alt efter om der er tale om guld eller sølv og afhængig af tidspunkt og geografisk placering. I 1200 og 1300-tallet blev grivna i form af sølvbarer benyttet som stormønt. Disse blev afløst af → grivenka og → rubel.

Groat. 1. Engelsk sølv mønt til en værdi af 4 pennies indført af Edward I (1272-1307) år 1279 med en vægt på 89 grains (5,78 g). Navnet kom fra det tyske gros, der selv kom fra det latinske grossus, som i middelalderen var en betegnelse for en større tyk sølv mønt. Den engelske groat var stærkt inspireret af den

England, Henrik VI (1422-1461):
Groat fra Calais.

franske → gros tournois. 1351 indførte Edward III en lettere på 4,66 g med en finvægt på ca. 4,3 g, og under Henry IV (1399-1413) var vægten dalet til 3,88 g. Denne vægt bibeholdtes til 1464, hvor den nåede helt ned på 2,88 g. Midt i 1600-tallet opførte udmøntningen, idet den blev erstattet af en 4 pence mønt. Den egentlige groat blev først indført igen 1836 som → britannia groat.

2. Skotsk sølv mønt til en værdi af 4 pennies indført af David II i 1357. Den var ikke en kopi af den franske gros tournois, men blot en større og tungere kopi af den eksisterende penny. Under Jakob V blev den værdisat til 8 pence, og sluttelig blev den 1558 under Maria en billongroat på 12 pence.

3. Spansk sølv mønt på 3,15 g (72 stk. på en marco) udmøntet i grevskabet Barcelona fra Pedro III (II de Barcelona) (1276-85) til Pedro de Portugal (1464-66), der også har udmøntet 1/2, 1/3 og 1/6 G. i sølv.

Grotdtschilling, Bendix. Dansk kunstammer-forvalter-dynasti, der bestod af den ældste G. (ca. 1620-1690), den ældre G. (1655-1707) og den yngste G. (1686-1737).

Lit: MN 1980 nr.10 s.296.

Groot. Den hollandske groschen (groot), der var en efterligning af den franske → gros tournois, først præget af Johan II af Brabant (1294-1312). I de nordlige stater blev den inddelt i 8 penninge og i de sydlige nederlande i 12 penninge. Der skete i 1300-tallet en stærk forringelse, og en af disse dårlige mønter var den flanderske blanc au lion eller → löwengroschen, af hvilken der i tidsrummet 1346-1370 blev præget ikke mindre end 60 millioner stykker. Efter at → stuiveren i 1400-tallet overtog grootens rolle, blev groot betegnelsen for 1/2 stuiver og den dobbelte groot (plak), der var indført ca. 1430, blev til 1 stuiver.

Gros. 1. Den franske groschen. → Groschen, → Gros Tournois.

2. Den danske gros eller 9 penning. → Gurre gros.

3. I Syd- og Vestrusland benyttes betegnelsen for de polsk-litauiske groschen. En russisk mønt med dette navn fremkom 1654 og 1663 som kobbernødmønter og værdisat til 4 denga. Betegnelsen benyttedes også om 2 kopek mønten 1757-1839. Efter den tid blev gros en betegnelse for 1/2 kopek stykket. 1842-50 er udgivet polsk-russiske mønter med dobbeltbetegnelse: 50 groschen/ 25 kopek, 40 gr./20 kop., 20 gr./10 kop. og 10 gr./5 kop.

Gros (Gross). Spansk sølv mønt udmøntet af Jaime I de Aragon (1196-1213). Ligeledes udmøntet i de Spanske Nederlande i 1500-tallet i værdierne 1/4, 1/3 samt hele og dobbelte G.

Groschen. Ordet er afledt af grossus denarius, hvorved forstås en stor eller flerdobbeltdenar. I Tyskland var det navnet på efterligninger af de franske turnoser, ligesom → præger groschen, → meissner groschen og andre groschen mønter havde deres forbillede her. I Italien var der allerede 1252-55 indført en → grosso

Gros

romanino, og 1266 udsendte Ludvig den Hellige (IX) en denarius tournois kaldet → gros tournois til 12 deniers værdi. Denne mønt blev en vigtig

Polen, Sigismund I (1506-1548):
Groschen 1531.

handelsmønt, men også efterlignet mange steder, bl.a. i Lothringen, Nederlandene og det vestlige Tyskland. I Tyskland begyndte det med tournosgroschen og de deraf udviklede groschen, der snart med de bøhmiske og saksiske groschentyper kom til at dominere Tyskland. Da der i begyndelsen af 1400-tallet fremkom meget slette typer, forsynede mange tyske stater dem med en → kontramarkering. Polen og Ungarn udviklede egne groschentyper i 1300 og 1400-tallet, og de udviklede sig meget forskelligt. Efter talerens indførelse blev groschen den vigtigste skillemonet, og efter 1570 blev den almindeligvis regnet som 1/24 taler. Den blev også kaldt reichsgroschen eller → guter groschen, i modsætning til de nordtyske → mariengroschen, der var 1/36 taler. Foruden de forskellige typer groschen bl.a. annen-groschen, bauerngroschen, engelgroschen, fürstengroschen, horn-groschen, kaiser-groschen, judenkops-groschen, landgroschen, maley-groschen, schildgroschen og zins-groschen er også præget halve og dobbelte groschen.

I 1800-tallet indførtes en sølv-groschen til 12 pf. værdi og i Sachsen en »neugroschen«, hvis værdi var 10 pf., hvorfor det ikke er så underligt, at man langt op i tiden, mand og mand imellem, omtalte 10 pf. stykket som en groschen.

I dag er groschen en officiel mønt-enhed i Østrig. 100 G.=1 schilling. Uden for Tyskland holdt groschen-mønten også sit indtog, således i England som → groat, i Holland som → groot, i Italien som → grosso, i Polen som → grosz og i Frankrig som → gros.

Grosso. Italiensk møntenhed med betydningen stor eller bred og almen betegnelse for enhver mønt, der var større end en dobbelt denar. De første italienske grosso mønter var mindre end de senere. Blandt de første var denarius grosso fra Genova 1172, der vejede 1,46 g og havde en værdi af 4 genova denarer. Både Firenze, Cremona, Pavia, Mila-

Italien, Rom, Carlo I d'Angio:
Grosso (1270-1285).

no, Pisa og Venedig har præget sådanne mønter. Venedigs grossus venetianus (→ matapan) er antagelig præget fra 1202. Fra første trediedel af 1200-tallet opstod i forskellige italienske byer en række større grosso mønter, bl.a. ambrosino, anconetano, bolognino grosso, gigliato, guelfo grosso og grosso romanino.

Grosso Romanino. Groschen type udmøntet af det romerske senat ved Brancaleone d'Andole (1252-55) og fortsat til 1417, hvor den blev erstat-

tet af de pavelige groschen. På forsiden ses Roma siddende med jordklode og palme samt omskriften: ROMA CAPUT MUNDI. Bagsiden viser en løve og omskriften: SENATUS POPULUSQUE ROMANUS, eller navnet på senatoren. Senere mønter har de forskellige senatores våben.

Gros tournois (Turonensis argenti, Denarius grossus, Grossus turnus, Grossus albus eller Turnose). Fransk sølvmønt indført af Ludvig den Hellige 15. aug. 1266 til 12 deniers værdi og med en vægt på ca. 4,2 g. Forsiden havde et kors i midten med to

Gros tournois præget under
Phillip d. Dristige (1270-1285).

omskrifter. Bagsiden havde en kant med 12 liljer (fleurs de lis) og i midten en stiliseret borg med omskriften: CIVITAS TVRONVS (byen Tours). Forbillede for denne mønt kan muligvis have været en korsfarermønt, møntet fra 1155 i Akkon, eller den venetianske grosso. Den halve gros tournois kaldtes maille demie, og 1/3 G. kaldtes maille tierce. 1329 nedsattes dens vægt til ca. 4,08 g (60 stk på marken), og fra 1365 var dens vægt 2,55 g (96 stk på marken). Den sidste gros tournois er præget under Charles V (1364-1380), og herefter prægedes kun en kort overgang grossus.

Lit: SNT 1986 nr.1 s.29-34.

Grosz, polsk betegnelse for en groschen præget under Kasimir den Store (1333-1370) som en kopi af de bøhmiske groschen (→ prager groschen). Mønten vejede 3,11 g med en finvægt på 2,62 g, men blev kun præget i ringe mængde, hvorimod 1/2 groschen mønterne (kwartniks) blev præget i større antal i tiden efter. Grosz mønter er præget siden da, og de blev senere til kobbermønter. I perioden under den russiske okkupation er præget 1 grosz mønter 1815-1841, 1 grosz = 1/2 kopek. Efter Polens uafhængighed 1919 indførtes decimalsystemet med 100 groszy = 1 zloty. I dette system overlevede møntenheden til 1949, 5 groszy mistede sin betydning i 1972; 10 og 20 groszy er sidst udmøntet 1985, og 1987 var det slut med 50 groszy mønten. 1 zloty 1989 (en lille 15 mm aluminiums mønt) var herefter mindste møntenhed.

Groten er en forkortet form for groten tournois, der fra omkring 1330 var 4 Meissen-pfennige værd. Efter 1370 blev disse lettere. I Bremen gik 32 groten a 5 schwaren på en mark sølv, og her er mønten udmøntet fra omkring 1423. Efter 1499 opstod der 4 grote mønter og efter 1653 : 12 og 24 grote mønter. 1404 indholdt groten 2,386 g sølv; 1580 var den 0,472 g, og i 1840 var tallet så lavt som 0,241 g. I Oldenburg gik der også 32 grote på en mark. Den enkelte grote er møntet indtil slutningen af 1500-tallet. Derefter bliver det 12 grote stykker, og i 1700-tallet udmønter bl.a. den danske konge groter, 2 G., 3 G. og 4 G. for Oldenburg i 1761.

Grueso (Gruesos de Plata). Fællesbetegnelse for en lang række spanske sølv mønter i 1300 og 1400-tallet – en mønt af omtrent samme størrelse som realen.

Grundstensmønter. Traditionen med at nedlægge eksemplarer af tidens mønter i en bygnings grund-

sten er kendt allerede fra antikken. Et eksempel kendes fra Artemis templet i Efesos. Disse mønter kan medvirke til en præcis datering af de pågældende bygningsværker. Ældste kendte eksempel fra Danmark er fra omkring 1040, idet der i Skt. Jørgensbjerg Kirke ved Roskilde er fundet over 100 mønter nedlagt i fundamentsgrøften. Der er i øvrigt også gjort en del fund i forbindelse med nedrevne bygninger. Skikken med → bygningsofre lever stadig, og i dag lægger man, især ved større offentlige bygninger, et grundstensdokument samt eksemplarer af de cirkulerende mønter i en blykasse eller blyrulle i et særligt udformet hulrum i grundstensmuren.

Lit: NNUM 1953 s.109-118, 1954 s.84-87, 1957 s.5-6,51,228-231, 1976 s.146-150; Nat.Arb. 1956 s.93-102; MK 1977 nr.4 s.4-5,31, 1977 nr.10 s.20, 1980 nr.9-10 s.197-198, 1982 nr.9-10 s.145-146, 1983 nr.7 s.169.

Grytfyndet. Svensk møntfund gjort 1974 uden for Häradsjärn i Gryts Skärgård på godt 22 meters dybde. Her fandtes bl.a. ca. 675 kobber 1 ører samt 5 stk af den store 10 daler plåtmynt. Hermed mere end fordobledes det kendte antal af denne sjældne 19,7 kg tunge mønt.

Lit: MK 1974 Nr.8 s.17.

Græske mønter i antikken omfatter alle mønter præget af grækerne eller folk under græsk indflydelse. Mønter præget af romerne i det tidligere græske rige er omtalt under → Greek Imperial Coins (romerske kolonimønter). Fra den tid, det græske rige eksisterede, er der registreret ca. 2000 forskellige prægesteder i Grækenland samt i de græske kolonier eller dominerede områder i Sicilien, Syditalien, Sydrusland, Lilleasien, Ægypten, Nordafrika, Spanien og Gallien. Inddelingen af de græske mønter falder i tre perioder, hvoraf de to sidste ofte slås sammen i kataloger. Første periode er den arkaiske

ca. 700-480 f.Kr., der slutter med den 2. persiske invasion af Grækenland. Den klassiske periode 479-223 f.Kr. slutter med Alexander d. Stores død, og den Hellenistiske periode varer 223-31 f.Kr., dvs. året for slaget ved Actium. De tidligste mønter anses at være de lydiske → elektronmønter ca. 640/30 f.Kr. De er ikke blevet til på grund af handelsmæssige krav, men som betaling af lejesoldater, der skulle holde perserne fra Lilleasiens vestkyst. Hurtigt herefter har de dog fundet udbredelse i handelen; og i byerne i Ionien, f.eks. i Efesos og Milet, var man ikke sene til at introducere lignende stykker i electron. Disse tidlige electron mønter findes i tre hovedtyper: 1: forside uden motiv (typeløs) og bagside incusum (→ quadratum incusum); 2: rillet forside og bagside incusum samt 3: forside med motiv og bagside incusum. Under kong Kroisos (560-546 f.Kr.) indførtes i Lydien mønter af guld og sølv, der bedre var egnet til udenrigshandel, idet de tidligere electronmønter havde et varierende gulddindhold. Under persisk styre indførtes under Darius I (510-486 f.Kr.) guld → dareik og sølv → siglos. Ved det græske fastland var øen Ægina først med en sølvmønt – en såkaldt → statær, som skal være fra 550 f.Kr. eller noget før. Athen følger efter med → våbenmønter fra 545-515 f.Kr., og de første af de berømte → uglemønter fremkommer 510-505 f.Kr. Også Korinth indfører sølv mønter, hvilket sker i 545-525 f.Kr. Ideen med mønterne som et middel til at lette handelen, spredes herefter hurtigt til de græske bystater både i Grækenland og i kolonierne, og stempelskærererkunsten når sit højeste omkring 450-350 f.Kr. med verdenskunst i miniformat. De vigtigste sølv mønter var → drachme, → didrachme, → tetradrachme og → dekadrachme. Dertil kommer de mindre værdier som → hemidrachme samt → obol (1/6 dr.). Mange af de møntudstedende

Grøn

områder havde et bestemt motiv som kendetegn for netop deres mønter. Dette motiv blev ofte bibeholdt over lange perioder som f.eks.

Athens ugle, Aiginas skildpadde, Korinths pegasus, Boioitiens skjold, Kyrenaika med afbildning af silfium planten, Karthago (Zeugitana), hvor hesten er dominerende, og så fremdeles. De enkelte græske områders møntsystemer var baseret på → talenten, som var af meget varierende vægt i de forskellige områder. Den æginetiske talent vejede 37,44 kg, hvilket giver drachmen en vægt på ca. 6,24 g, hvorimod den attiske talent var 26,196 kg, hvilket giver en drachme vægt på 4,366 g. I hellenistisk tid indskrænkedes antallet af udmøntningssteder, hvilket hang sammen med de store kongeriger, der opstod i denne periode. Flere af de græske hovedmønttyper var velansete også udenfor det storgræske område og de blev forbillerede for → keltiske mønter, der ofte kopierede de græske typer i mere eller mindre barbariseret form. Helt til Alexander d. Stores tid afbildede man ikke de faktiske monarker, men nøjedes med portrætter af guder. Dette ændredes senere, og under de makedoniske konger, seleukiderne og ptolemæerne findes der overmåde vellignende portrætter af monarkerne. I 200-tallet f.Kr. begyndte det romerske rige at røre på sig og bemægtige sig større og større dele af det græske rige. I 148 f.Kr. blev Makedonien romersk provins, og i 146 f.Kr. udslettedes Korinth. I 123 f.Kr. faldt Pergamon, der omdannedes til den romerske provins Asia, og endelig sluttede den hellenistiske epoke med slaget ved Actium i år 31 f.Kr. Det → Eckhelske system har betydet meget ved systematiseringen og bestemmelsen af græske mønter i mange museer, og de fleste af de betydende samlinger er katalogiseret i de såkaldte → Sylloge Nummorum Graecorum. Forfalskninger er heller ikke noget, der har forbigået denne

møntgruppe, idet der findes en mængde både nye og ældre særdeles vellignende forfalskninger (→ Becker, → Christodoulos).

Lit: Hans Erik Mathiesen: Grækernes mønter, Århus 1988 233 sider; Jenkins & Kùthmann: Münzen der Griechen, München 1972; Franke & Hirmer: Die Griechische Münze, München 1964 (Nytryk 1972); M. Alföldi: Antike Numismatik, Mainz 1978; R. Göbl: Antike Numismatik, München 1978; David R.Sear: Greek Coins and their Values Vol I-II, London 1979; John M. Jones: A Dictionary of Ancient Greek Coins, London 1986; Jan Zahle: Græske mønter, Den kgl. Mønt-og Medaillesamling (Kbh. 1992); Rudi Thomsen: Oldtidens penge (Århus 1994).

Grønland. Fra 1800-tallets begyndelse har man brugt specielle pengesedler (anvisninger) for Grønland. I 1894 indførte Den kgl. Grønlandske Handel mønter i Angmagssalik i værdierne 500, 100, 50, 25, 10, 5 og 1 øre. Tegnene var af zink og havde på forsiden en indslået kongekrone samt bynavnet og værdien. Bagsiden var uden præg. Grønlands Styrelse indførte 1926 mønter præget på Den kgl. Mønt til brug for hele Grønland: 25 øre i kobbernikkel samt 50 øre og 1 kr. i aluminiumsbronze. I 1940 blev der stanset hul i 25 øren, for at den lettere kunne skelnes fra 1-kronen. I 1940 prægedes en 5 kr. messing-mønt i USA. Endelig er der i 1957, 60 og 64 udsendt 1 kr.'s mønter af Den kgl. Grønlandske Handel. Den 1/7 1967 ophørte brugen af grønlandske pengesedler og mønter, idet de blev erstattet af danske. Forskellige private firmaer har fra tid til anden udgivet egne mønttegn. Det engelske firma → Gibbs & Sons har 1863 præget en serie tegn, der dog ikke blev anvendt. Øresunds Chemiske Fabrikker har udsendt en række simple zink-blanketter med indhugget »ØRESUND« og værdibetegnelserne 1, 4, 16 og 48 skilling samt 1 rigsdaler. Tegnene må være fremstillet mellem 1859 og 1865. De næste typer bærer indskriften »IVIGTUT«

10 kr. 1932 udgivet til brug på den arktiske station i Thule. Nederst Grønlands fortjenstmedalje.

og værdierne 100, 50, 10, 5 og 1 øre og kom i flere serier. I 1910 oprettede polarforskeren Knud Rasmussen en arktisk station i Thule og lod i 1913 udsende mønter i værdierne 500, 100, 25 og 5 øre i aluminium. Mønterne er præget i Tyskland, hvorimod 5 og 10 krone mønterne med årstal 1932 er præget i København. Grønlands Minedrifts Aktiesel-

skab, der i en årrække drev Josva kobbermine i Julianehåbdistriktet, lod 3 værdier (10, 25 og 100 øre) i forniklet zink præge hos Lauer i Nürnberg. Endelig har Den kgl. Mønt og medaljør Gunnar Jensen for Kryolith Mine og Handelsselskabet præget smukke mønter i værdierne 10 og 50 øre samt 2 og 10 kroner. Sidstnævnte blev først præget i aluminiumsbronze, men den kunne forveksles med den nye danske 2 kr, der kom i 1924, hvorfor den grønlandske herefter blev præget i kobbernikkel. En række spisetegn har i 1960'erne været anvendt ved Det Danske Hotel i Sdr. Strømfjord og ved kantinen i Narssarsuaq. Både før, under og efter 2. verdenskrig har man ved flere forskellige pladser brugt → kultegn i både træ og metal.

Lit: MN 1973 s.137; NR 1986 nr.1 s.11-13.

Grønlands Minedrifts Aktieselskab → Grønland.

Gröschel (Greschel, Gröschlein). Betegnelse for en lille groschenmønt, f.eks. den bayeriske halvbatzen fra 1500-tallet, der var et 2 kreuzer stykke eller 7 pfennig og som sølge deraf også gik under navnet »sibener« (da.:7'er). Senere i 1700-tallet blev det navnet på det østrigske, bøhmiske, siebenbürgiske og transylvanske kobberstykke. I Schlesien var gröschel værdien af 3 denarer eller 2 dreieren. Som mønt blev den dog først udmøntet i 1700-tallet.

Gröschler. Flertalsform af groschen brugt i forbindelse med multipla af denne mønt, f.eks. achtzehngröschler (ort, tympf, fünfteltaler) eller dreigröschler (3-groschen stykke).

Guarani. Hovedmøntenhed i Paraguay inddelt i 100 centimos, introduceret 1943 for at erstatte den såkaldte stærke peso (peso fuerte). Mønten har fået sit navn fra det sprog, indianerne talte i Paraguay.

Brandenburg, Friedrich Wilhelm (1640-1688): 18 Gröschler 1679.

Guardein (Wardein) er betegnelsen for den embedsmand, der skulle påse, at udmøntninger var i overensstemmelse med møntordningen. Arbejdet bestod i at konstatere en mønts indhold af guld eller sølv og blev ofte betroet en guldsmed, der på dette område var fagmand. I Tyskland kendes virksomheden allerede fra 1300-tallet. Oprindeligt var der to mand om kontrollen, den, der bestemte finheden, og den, der forestod vejningerne. Disses arbejde blev snart slået sammen til et embede. Efter man i Danmark under Chr.4. havde indført → forpagtningsmønt, var det vigtigt, at guardeinen var uafhængig af møntmesteren, dvs. at han ikke måtte være lønnet af denne. Embedet var undertiden kombineret med kontrol af alt forarbejdet guld og sølv.
→ Remedium og Probering.

Guenar → Blanc.

Guerche → Qirsh.

Guildal, Johan Goldschmidt (1855-1920). Dansk fabriksdirektør og møntsamlere, der var et af de stiftende medlemmer af Møntsamlereforeningen i København i 1885. For

denne forening var han næstformand (viceformand) 1898-1914 og formand 1914-1916. I 1906 tog han navneforandring fra Goldschmidt til Guildal. Foreningens medlemmer mødtes undertiden til møde hos Guildal på Grundtvigsvej 6 på Frederiksberg. Over hans mønter foretager en samlingsfortegnelse, der aftrykkes i Numismatisk Forenings Medlemsblad bind III nr. 14 (maj 1920). L.E. Bruun havde erhvervet hans mønter i juni 1918, medens selderne indgik i Nationalbankens samling, som senere er overført til Den kgl. Mønt- og Medaillesamling. L.E. Bruun skilte sig senere af med dubletterne, dels underhånden og dels på auktion. En af Guildals venner, medaljøren Sophus Lindahl skar i 1895 stempler til en medalje (LEB: 16846) i anledning af hans 40 årsdag. På denne afbildedes den kostbarste mønt i hans samling – guldgylden 1527 fra Malmø.

Guilder. Hovedmøntenhed i Guyana (Essequibo & Demerary samt British Guiana) 1809-1839. 20 stiver=1 guilder (gulden) og 3 guilders=12 bits=5 shillings=1 dollar.

Guilder er også den hollandske betegnelse for → gylden (florin).

Guinea (Guinee). Betegnelse for en type → stofpenge i anvendelse i Vestafrika fra Senegal i nord til Sierra Leones grænse i syd. De var af indigoblåt bomuldsstof, som blev vævet i de franske og engelske besiddelser på Coromandelkysten i Indien. Derefter farvedes de i Pondicherry og sendtes til bl.a. Bordeaux, hvorefter de afskibedes til Vestafrika. Stofpenge har været i forskellige mål til forskellige tider og steder; eet sted angives en guinea som 1 m bred og 15 m lang, medens en anden kilde siger, at den målte 0,79 m x 4,16 m.

Guinea. Engelsk guldmønt indført 1663 som afløser for »crown of the double rose«. Møntens navn kom

Guin

mer af, at guldets til udmøntningen kom fra Afrikansk Guinea gennem det Afrikanske Compagni. Mønten havde en værdi af 20 shilling. På grund af stigning i guldets pris og

England, William & Mary (1688-1694): 2 Guineas 1694 (Seaby 2690).

forringelse af de mindre sølvmonter steg dens værdi under William & Mary til nær 30 sh., for under William III at falde til 21 sh.6d. Under Georg I i 1717 fandt den sin endelige værdi: 21 shilling. Indtil 1670 var dens vægt 131 29/41 grains=8,5344 g (24/89 oz.) og med en finvægt på 22/89 oz.=7,6885 g, svarende til 22 karat. Der er også udmøntet multipla og underafdelinger af guinea (5, 2, 1, 1/2, 1/3 og 1/4 guinea). Ved guldmøntfodens indførelse 1816 blev den erstattet af sovereign eller guld-pundet til en værdi af 20 shilling. Selv om guineaven var gået ud, fortsatte man indtil 1971 med at anvende den ved prissætning af exclusive varer og honorarer, således at prisen ikke syntes for høj.

Guineadukater. Betegnelse for danske guldmønter med tilknytning til kolonitiden samt de danske forter i Guinea på Guldkysten i Afrika. 1657 præges den første guldmønt

Dukat fra 1730 med afbildning af det danske fort Christiansborg i Guinea.

(Hede:28A) af hjemført guld. Fra Chr.5.'s tid findes en række guldmønter, der dels afbilder fæstningen Frederiksborg i grundrids og dels fortet Christiansborg i fugleperspektiv. Udmøntningen fortsatte under Fr.4. og til Fr.5. sidst i 1740'erne. På de fleste af disse smukke mønter står Christiansborg i Guinea eller blot Christiansborg på bagsiden. De fleste af guldmønterne er udmøntet for kompagnierne af hjembragt guldstøv eller guldbarrer.

En række Guineadukater er præget af Brandenburg 1682-1696 som handelsmønt. Bagsiden afbilder et skib samt omskriften: DEO DVCE. Disse kaldes undertiden også skibsdukater.

Lit: MN 1979 s.108-110.

Guinze → Kissypenny.

Guld. Det kemiske symbol AU er forkortelse for det latinske aurum, ædelmetal med høj specifik vægt (vægtfylde) 19,33 g/cm³. Anvendt som bytteobjekt i form af ringe, barer eller → guldstøv. De ældste mønter er præget i Lydien i Lilleasien fra ca. 640 f.Kr. af → elektron, en naturlig blanding af guld og sølv; og mønter af rent guld er tilkommet ikke længe herefter. Hos grækerne var udmøntningen af guldmønter relativt begrænset, hvorimod romerne havde en omfangsrig guldmøntning. Disse mønter vandrede med tiden op gennem Europa og er bl.a. fundet i Danmark. I Europa spillede guldmønter ingen rolle i middelalderen, men med udmøntningerne sydfra, f.eks. i Firenze og Venedig i

1300-tallet begyndte en ny æra for guldmøntprægningen. Bøhmen var en vigtig producent af guld, ligesom diverse tyske floder leverede guld (→ flodgulddukater). I senmiddelalderen fik man guld fra Afrika ad forskellige handelsruter og fra 1400-tallet fra Portugals handel på Senegal. I 1500 og 1600-tallet kom det meste guld fra de spanske besiddelser i Amerika, og i 1700-tallet var Brasilien den store leverandør. Store fund i USA og Australien i 1850'erne bevirkede, at mange lande i panik gik over til sølvmøntfod. I dag spiller guldmønter ingen rolle som officiel omsætningsmønt, og de guldmønter, der udmøntes i dag, må stort set alle betragtes som samler- eller investeringsobjekter.

Guldaflslag → Afslag.

Guldbarrefod. Efter at de danske pengesedler havde været uindløselige med guld 1914-1926, besluttedes det fra 1/1 1927 at indføre guldbarrefod, hvilket vil sige, at der kun kunne købes hele guldbarrer a 28.000 kr. ad gangen. Denne ordning udlob 29/9 1931, da også denne indløsningsmulighed blev ophævet.

Lit: Dansk Penge Historie Bd.2 s.116-117.

Guldbrakteater. Smykkebrakteater af tyndt guldblik fra nordisk folke-

En såkaldt B-brakteat fra nordisk folkevandringstid forsynet med runeskrift.

kevandringstid. Der findes en række forskellige typer begyndende med efterligninger af romerske keisermedaillonner, men efterhånden indføres selvstændige elementer. Mange guldbrakteater har runeindskrifter, og stort set alle er forsynet med øsken, der viser, at de har været anvendt som smykker eller amuletter. De nordiske guldbrakteater er fremstillet siden slutningen af det 5. årh. til begyndelsen af det 7. årh. Den første brakteat med kendt fundår er fundet ved Esrom Sø, efter sigende i sept. 1672 af Chr.5. under en jagtudflugt. Der findes endvidere guldbrakteater fra Tyskland og England samtidige med de seneste danske.

→ Brakteater, Brakteatprægning.

Lit: M.B. Makeprang: De Nordiske Guldbrakteater, Aarhus 1952; Morten Axboe: The Scandinavian Gold Bracteates, Acta Archeologica Vol.52, 1981.

Gulden → Gylden.

Guldengroschen (Gyldengroschen). I 1500-tallet den mest almindelige betegnelse for en stor sølvmønt med en vægt på ca. 27 g. De saksiske guldengroschen (→ klappmützentaler) fra omkring 1500 var forbillede for de G., som er præget i Joachimstal i Bøhmen fra 1518, og som fik navnet → joachimstaler eller blot taler. Dette navn overførtes herefter til alle G. I en dansk møntordning 1514 tales om »sølvpendinge paa en gylden stykket«. I Danmark kaldtes disse mønter → sølvgylden og udmøntedes til 1547.

Guldentaler → Reichsguldiner.

Guldentympf → Zloty.

Guldfinhed. Guldets finhed måles i karat. 24 karat er rent guld (1000 promille). Antikke guldmonter havde meget højt guldindhold, idet man forsøgte at få guldet så rent som muligt. Dukatguld er betegnelsen for det guld, der brugtes til dukatmønter. Finheden af disse var i Danmark 23 1/3 ka-

rat (0.972), mens den i Tyskland fra 1559 var 23 2/3 karat (0.986). Kroneguld (crown-guld) er betegnelsen for det guld, som Henrik VIII brugte til sine guld kroner, og dette guld havde 22 karats finhed (0.917). De danske guld kroner fra Chr.4. og Fr.3. har samme finhed. Endelig taler man om pistolguld, som lå mellem 0.890 og 0.905 i finhed. De danske guldmonter præget efter møntunionen i 1873 havde en finhed på 0.900. Horn-guld er betegnelsen for dårligt guld. Ordets oprindelse er de usle guldylden, som biskop Johan von Hoorne (1484-1506) lod præge, og som kaldtes horn-gylden. De var normalt af finhed 0.500, men der er fundet eksemplarer, der kun holder 0.415 i finhed.

Guldylden. Fællesbetegnelse for en lang række mønter præget med → florinen fra 1252 som forbillede. I 1300-tallets begyndelse kom den til Syd-tyskland og blev her kendt som gylden, dvs. guld (pfennig). Den blev efterpræget, først med liljen som motiv, senere også med portrætter og våbenskjold. De bøhmiske og ungarske gulden fik navnet → dukat, og denne mønt bibeholdt sin vægt (3,49 g) og finhed (0.986) gennem tiderne. De tyske gylden blev snart dårligere, hvilket 1386 fik de rhinske kurfyrster til at indgå en møntunion. Resultatet blev, at disse rhinske gylden fik en dominerende rolle som hovedhandelsmønt i det rige vestlige Tyskland. 1386 indeholdt gyldenmønten 3,396 g guld, men faldt til 2,48 g omkring 1550.

I 1400-tallet udmøntedes i Nederlandene, specielt i Geldern og Utrecht, meget slette gylden, hvoraf nogle kun var 1/2 rhinsk gylden værd.(→ arnolds-, davids-, hornsche-, postulats-, og reinoldsgylden). I 1400-tallets slutning og 1500-tallets start fremkom en sølvmønt, der var ækvivalent med den rhinske gylden, og fra dette tidspunkt gik man over til at skelne mellem sølvgylden og guldylden.

I Danmark er præget rhinsk gylden første gang sidst i 1400-tallet under Kong Hans (1481-1513) og sidste gang 1632 under Chr.4.(1588-1648).

Würzburg (Bispedømme), Melchior Zobel von Giebelstadt 1544-1558): Guldiner 1554.

Guldiner. I Syd-tyskland og Schweiz kaldtes de store sølvmonter, der var ækvivalente med guldylden, for guldiner. I modsætning hertil kaldtes de tilsvarende mønter i Midt- og Nord-tyskland for → guldengroschen. I de habsburgske lande og deres interesseområder benyttes navnet guldiner indtil omkring midten af 1500-tallet, da man overgik til navnet → daler (taler).

Guldkrone. Dansk guld mønt præget under Chr.4. 1619-1648 efter indførelsen af kronemøntsystemet. Dobbel kronen vejede 5,996 g med finhed 0.917 (22 karat = kroneguld) og er præget i stor mængde. Fr.3.'s guld kroner er 1655 udmøntede som faderens, hvorimod 1666 og 1668 ud-

Guld

møntningerne havde en lavere vægt på 5,590 g dog stadig af kroneguld. Den sidste danske 2 guldkrone er præget for privat regning for det Vestindiske Compagni 1701, men mønten kendes ikke i dag. Derimod er den afbildet i Museum Regium, og på tegningen er værdien angivet som 18 mark danske.

Guldmøntfod er betegnelse for guld som grundlag for et lands møntvæsen. Ikke mange lande har dog brugt guldmøntfod, idet sølv møntfod var det almindeligste. I et sådant system blev guldmønter sat i kurs efter sølv mønten. Grunden, til at man i ældre tid ikke brugte guld som hovedmønt, var en for lille guldproduktionen i forhold til den mængde sølv, der var til rådighed. England havde fra 1700-tallet en form for guldmøntfod, der dog først blev legalt indført 1816. Da Tyskland fik 5 millioner guldfranc i erstatning af Frankrig efter krigen 1870-71, overgik dette land til guldmøntfod, og det samme valgte de skandinaviske lande (Danmark, Norge og Sverige) at gøre 1873. Under guldmøntfod er centralbanken forpligtet til at indløse hver enkelt seddel med guldmønt, hvis det forlanges. I Danmark blev gulddindløseligheden suspenderet midlertidigt 1914-26, og på sederne kom der til at stå: »indløses med guld efter gældende lov«. Fra 1927-31 havde man → guldbarrefod, hvorefter indløseligheden ophævedes. Frankrig gik fra guldmøntfoden 1936, men de 100 fr. mønter, der er præget 1927-36, er udmøntet i ganske begrænset oplag.

Guldreal. En nederlandsk guldmønt på 14,91 g udmøntet fra 1487 for Maximilian I. Kopieret i Danmark af kong Hans 1496 og 1502 (Galster 24) og antagelig udgivet for 6 rhinske gylden, hvilket gav kongen en lille for tjeneste.

Guldridder. Efter nederlandsk forbillede, de såkaldte gouden rijder, slog man guldridder i Danmark 1611-13 og 1627-29 under Chr.4. (1588-1648). Den svarede omtrent til 4 daler i guld eller en rosenobel. Mønten skulle veje 8,994 g, men bevarede eksemplarer vejer i gennemsnit kun 8,83 g, og finheden burde være 20 karat (0.833). Bagsiden af den danske mønt viser en kamp-elefant i samme stil som den, der er anvendt i elefantordenen.

Guldstøv kalder man særlig fint udvasket guld med de enkelte korn ikke større end et knappenålshoved. Guldstøv er hos mange folkeslag anvendt som betalingsmiddel. Aschantierne ved Guldkysten i Vestafrika brugte så tidligt som i 1500 og 1600-tallet guld som betalingsmiddel og havde til at afveje guldstøvet et omfangsrigt vægtsystem med → aschantivægtlodder. Aztekerne i Mexiko kom guldstøvet i fjerkskafter af forskellig størrelse, og i lande som Japan, Indien, Malaya og Indonesien handlede man med guldstøv i små poser af læder eller papir. Så sent som i midten af 1800-tallet, da der blev fundet guld i Californien og Australien, brugte man små glasflasker eller læderposer til opbevaring af guldstøv.

Gun Money. Betegnelse for en serie nødmønter præget af Jakob II af England (1689-1691) i Irland, efter at han var fordrevet fra England. I Irland kæmpede han om tronen med sin svigersøn Vilhelm III af Oranien, og under dette opgør lod han slå en mængde nødmønter fra crown til sixpence af metal fra nedsmeltede kanoner (guns). Specielt er det interessant at fastslå, at der i danske samlinger fra gammel tid har været mange af disse mønter. Dette skyldes at et korps af danske lejesoldater hjalp Vilhelm og senere hjembragte nødmønterne til erindring.

Lit: NNUM 1974 s.144-45

Guresh → Ghirsh.

Gurre Gros. Efter at Erik af Pommern (1396-1439) have inddraget alle de gode mønter, som hans dronning havde ladet præge, medens han var på rejse, lod han indføre en ny mønttype i Danmark – nemlig grosen. Forbilledet var de franske → gros tournois, der af Ludvig d. Hellige var indført 1266. Gros eller grot var en regningsenhed anvendt i Danmark i 1300-tallet ved afregning af afgifter og skatter, og som senere blev til en mønt, hvis værdi af kongen blev sat til 9 penninge. Den er præget i 1430'erne, og meget underlødig, idet den knap var 4 penninge værd. De tidligere møntværksteder i Odense, Randers og Næstved blev nedlagt og udmøntningen foregik herefter på slottet Gurre i Nordsjælland samt i Lund. Rigsrådet klagede 1439 over den dårlige mønt, der dog vedblev at cirkulere, men kun til 2 pennings værdi.

Gurush → Ghurush.

Gustav VI Adolf-medalj for frastående numismatisk forskning, er Svensk Numismatisk Forenings belønningsmedalje i guld. Den blev indstiftet ved 100-års jubilæet i 1973 og bærer på forsiden portrættet af kong Gustav VI Adolf, medens bagsiden afbilder en række mønter. Medaljen er 50 mm i diameter og designet af Kerstin Kjelberg-Jacobsson. Den er identisk med foreningens 60 mm jubilæumsmedalje i guld, sølv og bronze, bortset fra at bagsidens årstalsfelt »1873-1973« er erstattet af indskriften: »För numismatisk forskning«. Guldmedaljen tildeltes første gang i 1973 til fil. dr. Georg Galster og fil. dr. Bengt Thordeman.

Gutegroschen (Gutergroschen) betød oprindelig en »god groschen« og var siden slutningen af 1500-tallet et almindeligt navn for → fürstengroschen, der var 1/24 taler i modsæt-

ning til → mariengroschen, der kun gjaldt 1/36 taler. Navnet bestod helt op i midten af 1800-tallet. I den danske konge Chr.4.'s navn er præget en G. 1627 i Wolfenbüttel.

Abbediet Corvey, Christoph von Bellinghausen (1678-1696): Gulden (16 Gute Groschen) 1682.

Gylden. (Gulden) Fællesbetegnelse for en lang række mønter af guld og sølv.

A.Guld: Gylden eller guldgyliden, som den senere hed, var en videreudvikling af → florinen (fiorino d'oro), der blev indført 1252 i Firenze (Florens). Fra 1386 prægedes de → rhinske gylden med en lavere finvægt, og de blev normgivende for øvrige tyske guldmønter. I 1400-tallet udmøntedes i Geldern og Utrecht nogle yderst slette gylden. → Arnolds-, davids-, hornsche-, postulats- og reinoldsgylden. Fremkomsten af en med guldmønten ækvivalent sølvmønt (→ guldiner og gylden-groschen) i slutningen af 1400-tallet, som også kaldtes gylden, medførte at man herefter skelnede mellem → guldgyliden og → sølvgyliden.

B.Sølv:

1. Tysk Gylden: 1484-86 udsendte

Tyrol en sølvmønt (sølvgylden), hvis værdi modsvarede en guldgyliden. Senere navn for disse med guldgyliden ækvivalerende mønter var → guldiner og → gylden-groschen. Disse store sølvmønter havde en vægt på 31,93 g og en finvægt på 29,92 g. På grund af denne vægt på ca. 1 unce, kaldes de ofte for uncialis. Ud fra disse mønter udvikledes daleren (taler) fra 1519. Ved rigsmøntordningen 1559 blev sølv reichsguldin-mønten (guldentaler) sat til 60 kreuzer. Det vil sige, at denne type var noget mindre end talermønterne, hvis værdi da var 72 eller 68 kreuzer. Andre betegnelser for den mindre mønt var 2/3 taler, 60 kreuzers, 24 mariengroschen eller 16 gute groschen. I det nordøstlige Tyskland gik navnet gulden over på de preussiske og polske 1/3 taler, idet disse gjaldt 30 groschen og taleren 90 groschen. To gode bøger om denne mønttype er: A.C.Weise: Gulden-Cabinet fra 1780-82 og John S. Davenport: Silver Gulden 1559-1763 fra 1982.

2. Den nederlandske Gulden (Guilder/Florin): Denne mønt har ikke ret meget med den tyske sølvgylden at gøre. Den udkom efter 1601 i Friesland og blev også kaldt frisisk florin. Værdien var 28 stuivers (achtentwintig), og mønten havde en finvægt på lidt over 13 g. 1679 blev sølvgylden hovedmønt med multipla og underdelinger. Den 3 dobbelte gylden hed staaten gulden eller → daalder, og den dobbelte gulden kaldtes krone. Finvægten af en gylden var 9,65 g, og den havde en værdi af 20 stuivers. Efter 1815 indførtes decimalsystemet hvor 1 G. = 100 cents. Den først prægede 1 gylden mønt, der udkom 1818, havde en finvægt på 9,61 g, 1840 var finvægten 9,45 g, 1922: 7,20 g, 1954: 4,68 g. Fra 1967 er den præget i kobbernikkel.

3. Danziger Gylden. Mønten er præget ret tidligt. Først som polske mønter, men efter 1923 indførtes et guldmøntsystem med rod i det en-

gelske pund. 25 gylden i guld vejer som en engelsk sovereign 7,988 g, medens sølvgylden vejer 5 g med 3,75 g finvægt.

4. Svensk Gylden (Gyllen). Selv om navnet G. ikke er litterært kendt som benævnelse for en svensk mønt, kan visse prægninger fra Gustav Vasa sikkert med rette bære dette navn. Det gælder gylden 1528 med en vægt på ca. 26 g samt 1/2 gylden fra 1523 og 1528 med en vægt på ca. 13 g.

Gyldengroschen → Guldengroschen.

Gyldenløves dukat. I Chr.5.'s tid blev i Norge slået en række guldmønter. De fleste var regulære dukater, medens andre betegnes som en slags

Sølvafslag af Gyldenløves dukat.

prøvemønter, der både findes i guld og som sølvafslag. Sidstnævnte bærer ofte præget af omsætnings- eller bruggslid. En af disse mønter (Hede:19A-C), der på forsiden viser en harniskklædt rytter og på bagsiden afbilder en mand i rustning og den norske løve, er antagelig præget for kongens halvbroder Ulrik Frederik Gyldenløve, som var statholder i Norge og stærkt interesseret i mønter og medaljer. Denne mønt har fået hans navn og kaldes Gyldenløves dukat.

Gyllen → Gylden.

Gävle kopier (Gävleförfalskningarna). Navn på en række møntkopier (møntforfalskninger) fremstillet i Gävle i Sverige 1972 af en mand ved navn Axel Olsson. Han skal have nået at sælge 400 af kopierne.

Görl

De var fremstillet efter en ny metode, som han forsøgte at få patent på. Mange samlere er blevet narret af disse kopier, der med mellemrum dukker op. Listen over Gävle-kopier omfatter bl.a. følgende svenske mønter: 1 rd.1617, 4 mark 1700, 1 rd. 1769, 1 rd. 1777, 4 rd.rigsm. 1856 og 1863.

Lit: Skand.Num. 1972 Nr.1 s.3-5, nr.2 s.3-5 og 1973 nr.8 s.4-5.

Görlitzer Shekel. Navn på en række shekel-efterligninger eller shekel-medaljer fremstillet gennem mange år, første gang af Georg Emerich (1422-1507), borgmester i den tyske by Görlitz. Efter en pilgrimsrejse indrettede han i byen en tro kopi af den hellige grav, og gav shekel-efterligninger som souvenirs til besøgende ved graven. Forbilledet for disse stykker var den shekel, der blev udmøntet under jødernes første revolte 66-70 e.Kr. (Bar Kochba). Tidligere troede man, at disse mønter var ud-

Görlitzer shekel.

møntet af Simon Maccabæus 143-142 f.Kr., og at det var den type, der omtales i Biblen som de 30 sølvpenge. På forsiden ses den hellige kalk og omskriften ISRAEL SHEKEL. Bagsiden afbilder en kvist og

omskriften: DET HELLIGE JERUSALEM. Der kendes mere end 200 varianter af disse shekel-efterligninger, som gennem tiden er brugt til forskellige formål, bl.a. blev de anvendt som adgangstegn ved det første zionistiske møde 1897, der blev holdt i Schweiz. Nogle af stykkerne er præget efter tegninger i gamle møntbøger fra 1500-tallet og er solgt til samlere som ægte stykker.

Lit: Frank Lapa: Jewish Shekel Tokens, USA 1972; NNUM 1955 s.89-91; Møntsamleren 1991 nr.2 s.11-12.

Görtzdaler er navnet på en række svenske kobbernødmønter fra Karl XII's tid under Den store nordiske Krig (1715-19). De har fået dette navn, fordi offentligheden forbandt deres udstedelse med den svenske konges hensynsløse og upålidelige finansrådgiver, den holstenskgot-torpske geheimeråd friherre Georg Heinrich von Schlitz også kendt som von Görtz (1668-1719). Det var dog snarere → Christopher Polhem, der var blandt idemændene bag for-

Så kaldt Görtzdaler (1 daler s.m. 1718) med Merkur som motiv.

slaget, men det blev Görtz, der måtte bøde med sit liv herfor og henrettedes uden rettergang. Der blev præget 10 forskellige typer af disse nødmønter eller kreditmønter, af samme værdi som 1 daler sølv-mønt=755,7 g kobber, og ialt ud-

møntedes ca. 40 millioner stykker forsynet med guder eller sindbilleder på dyder. Nødmønterne prægedes i Stockholm, sattes i cirkulation 1716-18 og blev senere indløst til nedsat kurs.

Lit: Lindberg: Görtz; et offer for enevældet, Stockh.1925 s.39; NNÅ 1956 s.22-39, 1957-58 s.161-171; Larserqvist & Nathorst-Böös: Mynt, Stockh.1968 s.164-168; MK 1982 nr.3 s.92-93; SMM 1987 nr.4 s.24; SNT 1994 s.87.

Göteborg. Svensk by på vestkysten grundlagt 1609 ved Götaelvns udmunding i området ved Älvsborg og Nya Lödöse. Byen fik egen møntret, og under Karl IX (1604-1611) er her møntet en guld 6 mark 1610 samt sølv 2 ører 1609-10 og 1 øre 1609-11. Sluttelig er der under de følgende regenter Gustav II Adolf (1611-1632) og Kristina (1632-1654) præget 1 øre 1625-1626 og 1635-1636. På et par mønter fra Erik XIV's tid (1560-1568) – en 1 1/2 mark og 3 mark fra 1562, der er præget i Stockholm, findes et såkaldt »Göteborgsmotiv« forestillende Älvsborg Slot og den befæstede bydel Majorna.

Lit: Jönson & Lagerqvist: Erik XIV's Mynt med »Göteborgsmotiv«. Numismatiska Literaturselskabet i Göteborg 1975.

Göteborg Musei Myntkabinnet.

En af de større svenske landsdels-samlinger oprettet 1861 sammen med museet. 1862-1887 var kammerherre Magnus Lagerberg myntkabinnettets leder, og i hans tid erhvervedes en hel del samlinger som f.eks. Strokirks (1872), Snoilskys samling af svenske privat (enskilda) medaljer (1879) samt Oldenburgs samling af svenske medaljer, som købtes i 1884 for 60.000 kr. 1920 erhvervedes en større samling kinesiske mønter – ca.2.500 stk. – fra den kinesiske vicekonge Li Hung Chang. Til samlingen er knyttet et numismatisk bibliotek.

Lit: NNÅ 1937 s.136; E.Gamby: Blandt Numismatikere (Stockh.1984) s.52-54.

Göteborg Numismatiska Förening. En af de større lokale svenske møntsamlereforeninger stiftet 11. nov. 1943 af antikvitethandler Erik Svårdskog. Fra begyndelsen var foreningen en lokalafdeling af Svensk Numismatisk Forening, men da denne forening ikke efter göteborgernes mening gjorde nok for lokalafdelingen, besluttedes det 14. feb. 1960 at stifte en selvstændig forening med ovenstående navn. Siden har foreningen været yderst aktiv bl.a. med prægning af medaljer, udgivelse af småskrifter, ved mange og aktive fraktioner samt ved en stor foredragsvirksomhed.

Lit: Skand.Num. 1973 nr.9 s.4-7; SMM 1987 nr.1 s.7.

Gåsmyreullfyndet (Västeråsfyndet). Svensk møntfund fra 1911 i Västerås bestående af danske og svenske klippinge prægede under Chr.2. og Gustav Vasa i første del af 1500-tallet. Fundet er et af de få klippinge-fund af denne type og indeholder også nogle af de forfalskninger af Chr.2.'s mønter, som Gustav Vasa lod foretage.

Lit: NM XXXI s.61-74.

H

Habibi. Afghansk guldmøntenhed fra 1929 svarende til 30 rupces, 4,6 g med finheden 0.900, opkaldt efter Habibullah Ghazi – en rebelleder også kendt som Baccha i Saqao. Han holdt ud i Kabul i ni måneder 1929, inden han blev fanget og henrettet af efterfølgeren Muhamed Nadir.

Hacienda tokens blev brugt og anvendes stadig enkelte steder i Syd-

Mellemamerika på store plantager og godser (haciendas) til aflønning af markarbejdere og cowboys. Da de helt store haciendas i Mexico og Argentina ofte strakte sig over tusinder af kvadratkilometer, og deres besiddere var godt kendt, fik disse penge-tegn nogle steder et stort udbredelsesområde. På mindre haciendas kunne brugen af tegnene virke som stavnsbinding af arbejderne, der ikke kunne bruge tegnene uden for området. Tegnene har været kendt tilbage i 1600-tallet eller før, men i Mexico blev ordningen forbudt ved lov i 1917. Tilsvarende ordninger med arbejdspengetegn kendes også fra, bl.a. Malaysia og Indonesien samt på Cocos øerne.

Lit: MN 1973 nr.6 s.144-145.

Hacksilber (Hacksilver) → Brudsølv.

Haderslev. Medens Chr.4. (1588-1648) var mindreårig, lod enkedronning Sophie slå guldmønter 1591-93 i Haderslev. Det var dobbelte, hele, halve og kvarte portugalsere tænkt som handelsmønter, og de lå i deres udsende tæt på deres forbillede: de hamburgsk-portugalske portugalsere. På de danske portugalsere står i omskriften: NACH PORTUGALISCHEN SCHROT u. KORN (efter portugalsisk skrot (vægt) og korn (finhed)). I forhold til den portugalske portuguez, der fra 1517 vejede 39,9 g, var den danske for let, men sammenlignet med de tyske efterligninger, som var udpræget til 10 dukaters vægt (34,9 g), passede vægten udmærket.

Haidari. Navnet på en 2 rupee sølv-mønt fra Mysore i Indien, hvor den siden 1786 blev præget under Tipu Sultan (1782-1799). Sølv møntsystemet var følgende: 1 haidari=4 abidi=8 bagiri=16 jafari=32 kazimi=64 khizri. Mønten er opkaldt efter en muhamedansk militær kommandant Haidar Ali (1761-1782), der 1761

styrkede hindudynastiet i Mysore og udtrådte sig selv til sultan.

Halala. Næstmindste møntenhed (1/80 riyal) i Yemen udmøntet 1904-1962. 160 zalat=80 halala=40 buqsha=1 riyal. En kort periode blev den præget i aluminium og kobber-aluminium. Efter decimalsystemets indførelse forsvandt møntenheden, og 1 riyal inddeltes i 100 fils.

I Saudi Arabien er møntenheden indført med møntreformen, hvorved 1 ghirsh=5 halala. En 1 halala mønt i bronze er præget med årstal 1963 og 1972.

Halbae → Judenpfennige.

Halbbatzen. Almindelig betegnelse for et 2-kreuzer stykke, idet 1 batzen=4 kreuzer. Denne sølv mønt var i 15-, 16- og 1700-tallet den almindeligste af småmønterne i Sydtykland og Østrig. Mønten kaldes undertiden også gröschel.

Haler (flertal: Halere eller Haleru). Mindste møntværdi i Tjekkosllovakiet efter at landet blev republik den 28. oktober 1918. Der er udmøntet 1 haler samt de større værdier 2 og 3 halere samt 5, 10, 20, 25 og 50 haleru i forskellige metaller som bronze, aluminium og kobbernikkel. Under 2. verdenskrig er 1940-44 udmøntet 10, 20 og 50 haleru mønter i Bøhmen og Mæhren. Slovakiet har præget lignende mønter som kaldes halierov.

Haleru → Haler.

Halerz. Den polske betegnelse for heller, som blev denarens afløser. Præget fra ca. år 1300 som en ca. 0,5 gr sølv mønt i det sydlige Polen. I 1600-tallet blev den efterhånden for lille, og der prægedes 2, 3 og 4 halerze op til ca. 1700. De senere er af kobber. Efter Polens deling i 1772, 1793 og 1795 tog Østrig-Ungarn, hvad der var blevet tilbage af det